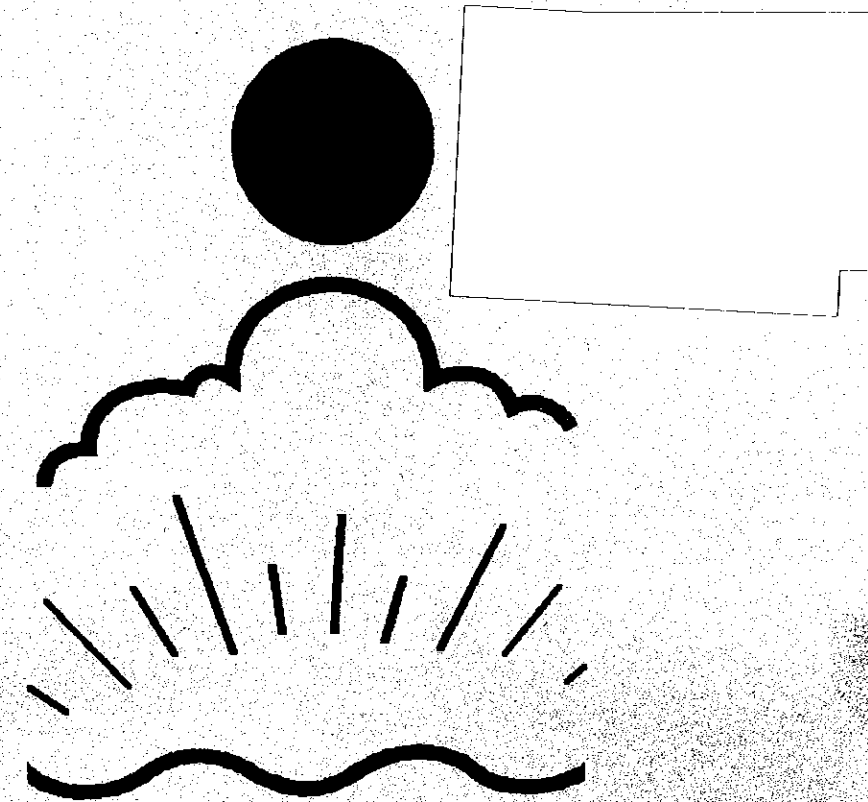

NATUUR-EN MILIEUVERENIGING

DRUNEN – HEUSDEN – VLIJMEN

“NATUURLIJK”

OKTOBER 2001

HET BESTUUR

NATUUR- EN MILIEUVERENIGING DRUNEN-HEUSDEN-VLIJMEN

POSTBUS 174

5150 AD DRUNEN

Contributie minimaal f. 20, -- per jaar.
Postbanknr. 5377889 t.n.v. Penningmeester
Natuur- en Milieuvereniging Drunen-Heusden-Vlijmen,
Braillelaan 57, 5252 CW Vlijmen.

SAMENSTELLING BESTUUR

Voorzitter: George Rouhof
Newtonlaan 41
5252 CH Vlijmen tel. 073-5112022

Secretaris: Cock de Moel - van Engelen
Dr. Schaepmanstraat 7
5151 CH Drunen tel. 0416-379128

Penningmeester: Hans Oudenhuijsen
Braillelaan 57
5252 CW Vlijmen tel. 073-5130404

Leden: Marian van der Linden - Botter
Marijnenlaan 14
5251 SC Vlijmen
tel. 073-5117393

Ad Kuijpers
Chrysantenstraat 25
5151 GD Drunen
tel. 0416 - 378472

Joost van Balkom
Vermeerplantsoen 145
5151 WS Drunen tel. 0416-376202

INHOUDSOPGAVE

1. Het bestuur.	blz. 1
2. Inhoudsopgave.	blz. 2
3. Voorwoord.	blz. 3
4. Programmaoverzicht.	blz. 4
5. De vijf vragen aan.....	blz. 5
6. Scharrelvlees.	blz. 11
7. Lokaal Signaal	blz. 13
8. Het Engelermeer – historie en avifauna.	blz. 14
9. Adverteerders.	blz. 18

Jaargang 19, oktober 2001, nr. 3

Redactie:

Wil Maaywee
Leliestraat 11
5151 TP Drunen
tel. 0416-375214
e-mail: wmaaywee@hetnet.nl

Ad Kuijpers
Chrysantenstraat 25
5151 GD Drunen
tel. 0416-378472

Inleveren kopij volgende info voor **8 december 2001** op een van bovenstaande adressen.

VOORWOORD.

Bespiegeling

Uitrustend na een stevige bergwandeling geniet ik tijdens mijn vakantie in de Auvergne in alle rust van een prachtig uitzicht. In het dal een stad met economische activiteiten, een door het landschap kronkelende rivier, bossen en agrarische activiteiten. Kortom een gebied waarin alles in harmonie met elkaar verkeert met volop ruimte voor bewoning, landbouw, natuur, recreatie en bedrijfsactiviteiten. In Nederland is dit totaal anders. Om elke vierkant meter is veel overleg nodig voor invulling in 'rood', 'groen', 'blauw' of een combinatie. Noord-Brabant en in het bijzonder het gebied van de gemeente Heusden staat aan de vooravond van grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen. Hierbij denk ik aan de ruimtelijke indeling die staan in het ontwerpstreekplan 2002, de plannen die ontwikkeld worden in het kader van de revitalisering van het landelijk gebied, plannen rond Waalbos, ruimte voor de rivier, waterberging, noodoverloopgebieden, etc. Moet dit nu gezien worden als een bedreiging of als een kans. Ik zie deze ontwikkelingen als een grote kans om samen met alle 'spelers in het veld' te streven naar behoud en ontwikkeling van natuur, milieu en cultuurhistorie. Houdt dit in dat in alle gevallen natuur, milieu en cultuurhistorie op de eerste plaats moeten komen? In een duurzame samenleving zijn de ecologische aspecten in evenwicht met economische- en sociaal-culturele aspecten.

Langs deze weg spreek ik mijn waardering uit voor de leden die bij hebben gedragen aan de vele activiteiten waaronder onder anderen de natuur- en milieuparagraaf ten behoeve van de komende gemeenteraadsverkiezingen; de ontwikkeling van een heemtuin in vestingstad Heusden; de vele veldexcursies en de vele andere activiteiten. In het bijzonder noem ik de organisatie van de Autovrije dag van 22 september jl. Door de inzet van een tweetal leden zijn wij erin geslaagd samen met de gemeente en een aantal andere organisaties deze dag te organiseren. Jammer dat de belangstelling op die dag enigszins te wensen overliet, maar volgend jaar gaan wij ermee door.

George Rouhof

PROGRAMMA-OVERZICHT

* LEDENVERGADERING

Locatie: d'Oultremontcollege, ingang Dillenburgstraat 46, Drunen
(vergaderruimte begane grond)

datum : **maandag 12 november**, aanvang 20.00 uur
20.00 - 21.00 uur: ledenvergadering: agenda:
o.a. opening, notulen ledenbijeenkomst 18-06-2001,
ingekomen en uitgegane post, mededelingen, rond-
vraag
21.00 - 21.15 uur: pauze
21.15 - 21.45 uur: **dialezing** door Theo Boonmann, lid van
onze vereniging.
Hij zal zelfgemaakte dia's tonen.
onderwerp: de natuur in onze omgeving

Uw aanwezigheid wordt zeer op prijs gesteld. Komt u ook ??
Koffie en thee staan klaar.

* WANDELINGEN

datum : **zondag 14 oktober**
aanvang : 10.00 uur
duur : ongeveer 2 uur
locatie : Vlijmens Ven, Nieuwkuijks Bosje en Nieuwkuijke Wiel
vertrekpunt : Emma Molen, St. Jorisstraat, Nieuwkuijk
thema : herfst
gidsen : Bert van Opzeeland en Peter van de Velden

datum : **zondag 18 november**
aanvang : 10.00 uur
duur : ongeveer 2 uur
locatie : het Witmeer en verder de bossen in
vertrekpunt : café de Klinkert, Drunen
gids : Joost van Balkom

datum : **woensdag 26 december**
aanvang : **11.00 uur**
duur : ongeveer 2 uur
thema : traditionele kerstwandeling
vertrekpunt : restaurant De Drie Linden, Giersbergen
locatie : de Drunense Duinen
gidsen : Joost van Balkom en Ad Kuijpers

De wandelingen zijn voor zowel leden als niet-leden toegankelijk en er zijn aan
deelname geen kosten verbonden. Vooraf opgeven is niet nodig. Ook bij 'slecht'
weer gaan de wandelingen door. Denkt u aan stevige wandelschoenen, warme
(regen)kleding en eventueel een verrekijker.

* Landschapsbeheer

6 oktober
3 november
1 december
12 januari

* BESTUURSVERGADERINGEN

De bestuursvergaderingen vinden zo veel mogelijk plaats op de eerste maandag van
de maand.

data : 1 oktober
5 november
3 december

aanvang: 19.30 uur

Heeft u een onderwerp dat u graag behandeld zou zien worden in een
bestuursvergadering dan kunt u dat doorgeven aan de secretaris, Cock de Moel, of
aan één van de andere bestuursleden.

* INLEVEREN KOPIJ VOOR NATUURLIJK

Bijdragen van leden op het gebied van natuur en/of milieu zijn zeer welkom.
Heeft u een bijdrage, lever deze dan in bij Wil Maaywee of bij Ad Kuijpers, liefst op
floppy, lettertype arial 10, of per e-mail. Maar ook handgeschreven artikeltjes zijn
welkom, wij scannen ze of typen ze over op de pc.
De uiterste datum voor het inleveren van kopij voor het eerst volgende nummer van
Natuurlijk is 8 december a.s.

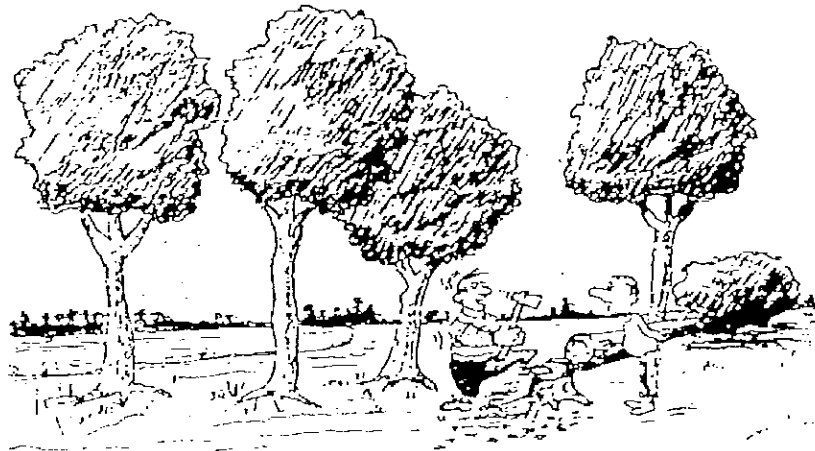
Data om te noteren : Commissie- en Raadsvergaderingen gemeente Heusden

Commissie ROV : maandag 1 oktober
Commissie MOW : woensdag 3 oktober
Raadsvergadering : dinsdag 30 oktober

Commissie ROV : maandag 19 november
Commissie MOW : woensdag 21 november
Raadsvergadering : dinsdag 11 december

Aanvang : 19.30 uur
Locatie : Abdij Mariënkroon, Abdijlaan 6, Nieuwkuijk

ROV = Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting
MOW = Milieu en Openbare Werken

“Hij viel zomaar om ...”

DE VIJF VRAGEN AAN .....

De vijf vragen: deze keer beantwoord door **Peter van der Velden** uit Vlijmen

Vraag 1: vertel iets over jezelf

Mijn naam is Peter van der Velden. Ik ben geboren in St. Oedenrode en ben 52 jaar oud. Woon samen met Marlies en ik heb geen kinderen. Mijn huis en mijn tuin zijn mijn mini-zoo, daarin zitten ± 25 verschillende knaagdieren (mijn "kinderen"). Ik zou 't moeilijk vinden zonder dieren te leven. Oorspronkelijk was ik hovenier van beroep, maar door verschillende oorzaken doe ik dit al ± 20 jaar niet meer. Thans ben ik werkzaam bij een groot transportbedrijf als trouble shooter in de diverse magazijnen en krattenwasserij en probeer daar de diverse problemen te voorkomen en eventueel op te lossen. Ik ben lid van 6 natuurverenigingen, 3 dierhoudersverenigingen, 2 heemkundeverenigingen en heb dus een grote interesse in wat leeft en in de cultuur. Verder ben ik duingids, schoolgids, diagids duinen. Ik geef voorlichting dierenverzorging en werk mee aan diverse dierenmanifestaties bij verenigingen, scholen, kinderboerderijen, kleine dierentuinen etc. Een druk manneke met een volle agenda!

Vraag 2: wanneer is je interesse voor natuur en milieu ontstaan?

Mijn interesse voor de natuur en het milieu is er altijd al geweest, als kind was ik er altijd al mee bezig zij 't op 'n andere manier dan tegenwoordig. Mijn vader was een beestengek, daar heb ik het zeker van overgenomen. Toen ik 7 jaar werd kreeg ik van mijn peetoom mijn eerste 3 kanaries, 1 mannetje en 2 vrouwtjes. Er was nog geen eigen kooi, maar daar zorgde mijn vader wel voor. Verder kreeg ik van al de andere ooms een konijn want dat had ik aan ze gevraagd. Ik had er toen 12, dus voorlopig kon ik vooruit. Wij hadden geen hok, onze hond werd uit z'n hok gehaald en daarin werden de konijnen gezet. Het was jammer maar er liep volgens mijn vader elke week wel een konijn weg. In die tijd had ik ook al mijn eigen siertuintje in de moestuin van mijn vader. Typisch was dat mijn broers en zusser dit niet hadden en nu nog steeds geen interesse hebben in 'n tuin. Mijn plantjes haalde ik meestal uit de natuur en bestonden hoofdzakelijk uit onkruiden die ik mooi vond, paddestoelen, mos etc. Vaak ging ik in mijn jeugd de natuur in om vogelnesten te zoeken. De eieren gingen mee naar huis en werden uitgeblazen. Deze gingen dan in mijn natuur kist-kast (kist met glasplaat ervoor), ook deed ik er ander materiaal in zoals nesten, botresten, gedroogde paddestoelen, stenen etc. Ik probeerde er ook altijd de naam bij te zetten. Regelmatig gingen we in mijn jeugd eekhoortjes, jonge eenden, konijntjes en hazen vangen. Deze stopten we dan in een kooitje, we genoten van deze diertjes.

Een kleine stroper was ik geworden. Later, toen ik een jaar of 18 was, sloeg dit om en ging ik meer naar de dieren kijken zonder ze te vangen. Vaak bestudeerde ik dieren in hun omgeving met jongere kinderen uit de buurt, ik probeerde die kinderen er van te weerhouden wat ik had gedaan toen ik jonger was! In ons dorp ontstonden er ideeën om een jeugdnatuurwacht op te richten, ik sloot me daar bij aan. Dit heb ik gedaan totdat ik 20 jaar geleden naar Vlijmen verhuisde. Samen met Theo van de Berkemortel ben ik steeds meer excursies gaan lopen en zo ben ik bij de IVN, NME, deze vereniging, de jeugd- en natuurwacht etc. gekomen.

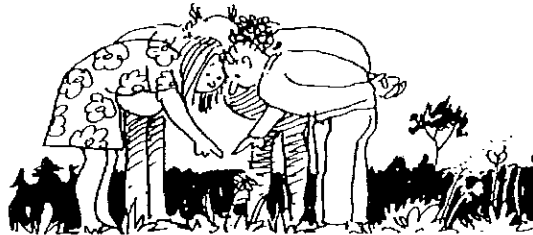
Vraag 3: stel je mag f 100.000,-- besteden aan een natuur- of milieuproject in de gemeente Heusden. Wat zou je met dat geld doen?

Wat ik zou doen met f 100.000,-- is moeilijk te zeggen; tegenwoordig is dat niet veel geld meer. Wat ik wel graag zou willen is een begin maken met het herstellen van 't Vlijmens Ven. Alle sloten die er oorspronkelijk waren weer opentrekken, vervuilde grond afvoeren en het agrarisch gebruik zoveel mogelijk extensiveren. Alles weer terugbrengen zoals 't vroeger was. De waterplanten die er toen groeiden waren uniek voor de Nederlandse flora en die zou ik daar graag weer terug zien evenals de natte weilanden en de hagen. Aan dit herstel zou ik deze f 100.000,-- graag besteden, het gaat hier om een zeer belangrijk stukje natuur in onze gemeente.

Vraag 4: waar zou volgens jou de Natuur- en Milieuvereniging Drunen-Heusden-Vlijmen aandacht aan moeten geven?

De vereniging en niet alleen de onze, zou eens wat meer aandacht moeten besteden aan de jeugd. Een jeugdvereniging binnen de bestaande club oprichten. Met name de jeugd tussen de 12 en 25 jaar valt overal in een gat, bij de "ouderen" voelen zij zich meestal niet thuis.

Voor kinderen tussen 10 en 12 jaar is er in Vlijmen de Jeugdnatuurwacht. Deze organisatie zou er in elke woonkern voor de jeugd moeten zijn. Ik weet dat het moeilijk zal zijn om dit te realiseren: ten eerste om de jeugd zo ver te krijgen dat ze lid worden en ten tweede om voldoende begeleiding (vrijwilligers) te krijgen. Toch hoop ik dat 't eens komt.

Vraag 5: wie zouden er zeker lid moeten zijn van onze vereniging?

Iedereen zou eigenlijk lid moeten zijn van een natuur- en milieuvereniging. Misschien wordt men zich dan beter bewust van hetgeen er nu allemaal misgaat en let men beter op datgene wat de mensheid vernielt. Eigenlijk is het belachelijk dat er een vereniging moet zijn die de boel in de gaten houdt in deze moderne wereld. We weten allemaal wat niet moet maar we doen allemaal mee met deze verloedering, soms wel onbewust, maar toch. Dus leden: maak allemaal een nieuw lid van onze vereniging en als de nieuwe leden dat dan ook doen is binnenkort de bescherming van onze leefgemeenschap een stuk minder hard nodig. Een goed lid houdt rekening met ons milieu en de natuur. Geniet ervan.

SCHARRELVLEES

Scharrelvlees

Na al het dierenleed van de afgelopen maanden (BSE, varkenspest, MKZ) hier enige informatie over scharrelvlees/biologisch vlees en de verkoopadressen hiervan bij ons in de buurt.

Biologische landbouw en veeteelt, ook wel duurzame landbouw genoemd, is landbouw waarbij de belangen van een duurzame samenleving voorop staan. Dit betekent dat het dierenwelzijn centraal staat en de natuur en het milieu zoveel mogelijk ontzien worden. Een biologische boer mag geen antibiotica, groeistimulerende middelen en preventieve medicijnen gebruiken. Er wordt geen gebruik gemaakt van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen.

Je kiest o.a. voor scharrelvlees omdat je vlees wilt eten van dieren die diervriendelijk worden gehouden. Het welzijn van dieren wordt gewaarborgd door de volgende voorwaarden: ruimte, licht, stro, rust, biologisch voer, extra zorg en extra controle. De dieren kunnen wroeten, scharrelen of grazen en hun staarten worden niet gecoupeerd.

enkele verkoopadressen:

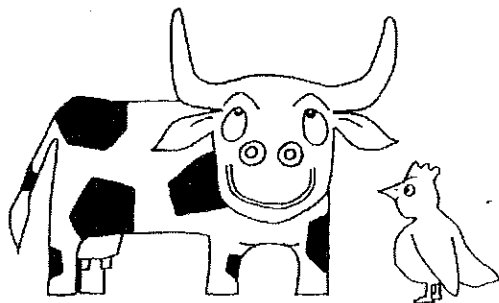
* Scharrelslagerij & Barbequebedrijf: Jo en Riet Schoonus

Helvoirtseweg 6a, Haaren,
tel. 0411-621715

openingstijden: dinsdag t/m donderdag van 12.00 tot 18.00 uur
vrijdag van 8.30 tot 18.00 uur
zaterdag van 8.30 tot 14.00 uur

* Scharrelslager: Rob van Ginhoven

Besterdring 86, Tilburg,
tel. 013-5355211

---

* Scharrelvleesbezorglijn: Scharrelslager: Ruud Sikkers

Schoolstraat 18, 5241 VB Rosmalen tel./fax: 073-5213230

Slagerij Sikkers rijdt iedere donderdagmiddag rond twee uur naar Vlijmen om vleesproducten aan huis te bezorgen.

Bij voldoende afnemers in Drunen is er de mogelijkheid dat hij ook in Drunen gaat bezorgen.

Enkele gegevens op een rijtje:

- u bent niet verplicht iedere week te bestellen
- u ontvangt 1x per maand een nieuwsbrief met aanbiedingen
- u betaalt contant
- u kunt het vlees ook op een ander adres laten bezorgen als u een keer niet thuis bent en rekent dan een andere keer af

* OQ: Organic Quality: Van de Rijdt Dijkshoorn & Partners

Stationstraat 40, 5281 GE Boxtel, tel. 0411-686040, fax 0411-688695

Bezorgt biologische producten van koffie tot biefstuk en van ontbijtkoek tot kaassoufflés bij consumenten, direct aan huis. U kunt een lijst met al hun producten gratis opvragen.

Enkele gegevens op een rijtje:

- minimale afname per keer f 75,-, de eerste keer minimum afname van f 50,-
- de bezorging vindt om de twee weken plaats
- uw bestelling wordt gratis thuisbezorgd
- u hoeft niet elke twee weken te bestellen, incidenteel bestellen kan ook
- u kunt bestellen per telefoon, per fax, per post of de bestelling meegeven aan de bezorger

* De Groene Weg: biologisch vlees van de biologisch ambachtelijke

slagerij: WWW.degroeneweg.nl
Kruisstraat 128 a, Eindhoven, tel. 040-2436650
Ginnekenweg 1, Breda, tel. 076-5228788

Wilt u meer weten van alle verkooppunten van biologische producten in Nederland dan kunt u bij Platform Biologica de Eko Gids opvragen: tel. 030-2339970: vrijwillige bijdrage in de kosten: f 3,50

LOKAAL SIGNAAL

Het Ministerie van VROM heeft een meldpunt voor de fysieke leefomgeving geopend.

Soms gebeuren er in uw omgeving dingen waarvan u denkt, mag dit eigenlijk wel volgens de wet?

Een bedrijf bij u om de hoek veroorzaakt geluidsoverlast, de gemeente wil een stuk grond bij u in de buurt bebouwen, of uw burens bouwen een schuur in hun tuin.

In de meeste gevallen kunt u er van uitgaan dat de benodigde vergunningen netjes geregeld zijn. Maar als dat niet zo is, hoe komt u daar dan achter? En welke mogelijkheden zijn er om bezwaar te maken tegen bijvoorbeeld bouw- en bestemmingsplannen? Voor dit soort vragen kunt u terecht bij Lokaal Signaal, het meldpunt voor de fysieke leefomgeving. Hier vindt u niet alleen informatie over de procedures voor vergunningverlening, maar u kunt ook lezen hoe u bezwaar kunt maken tegen bijvoorbeeld voorgenomen vergunningen en bestemmingsplannen en waar u terecht kunt met uw bezwaar.

WWW.Lokaalsignaal.nl

postadres: Lokaal Signaal ipc 120
Postbus 2095, 2500 EZ Den Haag

HET ENGELERMEER: HISTORIE EN AVIFAUNA

4.2 De situatie na 1956

Sinds 1956 hebben zich in en in de naaste omgeving van het Engelermeer enorm veel veranderingen voorgedaan, en is de biotoop van het gebied sterk veranderd.

Zo heeft de grootschalige ruilverkaveling in de jaren zestig van de vorige eeuw grote invloed gehad.

In de publicatie van de heemkundekring Onsenoort, naar aanleiding van de agrarische reconstructie van de oostelijke Langstraat en bovenland van Heusden uit november 1959 (ruilverkaveling Heusden - Vlijmen), wordt de navolgende opsomming gegeven van zeldzaam voorkomende vogels. Tevens wordt melding gemaakt van de aanwezigheid van de visotter. Het hoofdstuk natuur en landschap in het ruilverkavelingsgebied, werd door de heer Noest geschreven.

Zeldzaam voorkomende broedvogels

Roerdomp:

- 2 paar Moerputten
- 3 paar De Meer bij Engelen
- 1 paar de Eendenkooi in het Bosscheveld (nu 's-Hertogenbosch-west)
- 1 paar Hedikhuizense Maas
- 1 paar kooiwiel bij de eendenkooi te Haarsteeg
- 1 paar Haarsteegse wiel
- 2 paar Elshoutse zeedijk.

Woudaapje:

- 1 paar De Meer bij Engelen
- 1 paar omgeving eendenkooi te Haarsteeg

Zwarte stern:

- 1 kolonie Hedikhuizense Maas
- 1 kolonie op de wielen ten oosten van de eendenkooi te Haarsteeg
- 1 kolonie Moerputten
- 1 kolonie De Meer bij Engelen

Visdiefje:

- 1 kolonie op de wielen ten oosten van de eendenkooi te Haarsteeg
- 1 kolonie De Meer bij Engelen

In 1956 (Van Leeuwen en Braaksma) wordt niet gesproken over het visdiefje. De vraag is of de heer Noest hier de zwarte stern bedoeld in plaats van het visdiefje.

Grauwe kiekendief:

- 2 paar Moerputten
- 2 paar De Meer bij Engelen

Wellicht wordt hier de blauwe kiekendief bedoeld in plaats van de grauwe kiekendief. De soorten zijn moeilijk van elkaar te onderscheiden.

Visotter

- 1940: 1 visotter gevangen en gedood in de Haarsteegse polder
- 1941: 1 visotter gevangen en gedood in de Haarsteegse polder
- 1942: 2 visotters gevangen en gedood in de Haarsteegse polder
- 1942: 2 visotters doodgeschoten in het Vlijmens Ven
- 1954: 1 visotter dood gevonden in een fuik in de Hedikhuisense Maas
- 1955: 3 visotters bij elkaar gezien bij de eendenkooi te Haarsteeg
- 1955: 2 visotters tegelijk gezien in de Moerputten

Het navolgende citaat komt uit het rapport uit 1956 opgesteld door de heer Sj. Braaksma: "over de zoogdieren is alleen bekend, dat op de aangrenzende oeverlanden veel hazen voorkomen en dat vissers klagen over overlast door ratten aangericht. Ook zouden zich hier volgens één der vissers geregeld enkele otters ophouden".

4.3 Incidentele vogelwaarnemingen in de periode 1961 en 1964

In de periode 1961 en 1964 werd een aantal incidentele bezoeken gebracht aan het gebied en werden globale inventarisaties verricht door de heren Sj. Braaksma, J. Kleuver, G. v.d. Laar en V. Langenhoff in opdracht van het Staatsbosbeheer. De bijzondere waarnemingen worden in onderstaand overzicht weergegeven:

1. Bruine kiekendief
2. Gele kwikstaart
3. Groenpootruiter
4. Grote karekiet
5. Grutto
6. Rietzanger
7. Roerdomp
8. Slobeend
9. Snor
10. Waterral
11. Watersnip
12. Wintertaling
13. Zwarte stern

4.4 Inventarisatie: omstreeks 1980

De navolgende inventarisatie is niet gedateerd en van naam voorzien. Ik vermoed dat deze omstreeks 1980 voor het Staatsbosbeheer is gemaakt.

4.4.1 Inventarisatie omstreeks 1980

De natuurwetenschappelijke betekenis is voornamelijk nog van ornithologische aard. Was het Engelermeer in de jaren voor 1956 een (bij ornithologen vermaard) broedgebied van zeldzame vogelsoorten als roodhalsfuut, purperreiger, pijlstaart, kraakeend, bruine kiekendief, porseleinhoen, kleinst waterhoen, grauwe klauwier en baardmees, tegenwoordig is deze voor vogels aantrekkelijke combinatie van open water, rietmoerassen en eendenkooi nog altijd broedgebied van minder algemene moerasvogels als: waterral, roerdomp, mogelijk weer kuifeend en tafeleend (deze soorten breiden zich uit in ons-land), slobeend, zomertaling, grote karekiet en snor.

In potentie biedt het moerasland nog zeker geschikte broedgelegenheid aan enkele van de bovengenoemde voormalige broedvogels. Zo werd in het voorjaar 1971 de roodhalsfuut weer gesignaleerd. Andere broedvogels zijn: fuut (opvallend talrijk), wilde eend, torenvalk, waterhoen, kievit, scholekster, grutto, houtduif, tortelduif, grauwe vliegenvanger, merel, zanglijster, gekraagde roodstaart, roodborst, grasmus, braamsluiper, tuinfluiter, rietzanger, sprinkhaanrietzanger, koekoek, winterkoning, gele kwikstaart, groenling, rietgors en geelgors. Op het opgespoten zandterrein was ook de kleine plevier broedvogel. De steenuil, ransuil, bruine kiekendief, zwarte stern en watersnip laten zich hier nog wel eens zien, maar waarschijnlijk komen deze soorten niet meer tot broeden.

Op de trek en in de winter blijft het Engelermeer een door de watervogels druk bezochte pleisterplaats: vooral steltlopers en eendachtigen, soms ganzen. De eendenkooi en omliggende bossen vormen in deze uitgestrekte open polder een gezocht refugium voor de doortrekkende zang- en roofvogels.

4.4.2 Broedvogelinventarisatie Engelermeer, 1991

In 1991 werd door de heer Simon Teerink een broedvogelinventarisatie uitgevoerd bij het Engelermeer.

4.4.3 Methode van tellen

De broedvogels werden geïnventariseerd door middel van "uitgebreide Territoriumkartering". De heer Teerink bezocht het gebied op 3, 10, 21, 22, 24 maart; 9, 15 april; 1, 10, 11, 13 mei; 6, 29 juni en 21 juli. Deze data hadden enerzijds betrekking op volledige en anderzijds ten dele op onvolledige bezoeken. Soorten die niet of onvolledig werden geïnventariseerd waren: fuut, wilde eend, waterhoen, meerkoet, houtduif, winterkoning, heggenmus, roodborst, merel, kleine karekiet, tuinfluiter, zwartkop, tjiftjaf, fitis, pimpelmees, koolmees, boomkruiper, spreeuw, vink, rietgors en alle kraaiachtigen.

De inventarisatieomstandigheden in 1991 waren onder de maat, het weer was met name in mei en juni slecht (veel regen en kou).

4.4.4 Resultaten

De vastgestelde aantallen broedparen per soort zijn hieronder aangegeven.

<i>soort</i>	<i>aantal broedparen</i>
1. Blauwe reiger	12
2. Knobbelzwaan	2
3. Wintertaling	3
4. Slobeend	1
5. Torenvalk	1
6. Waterral	2
7. Holeduif	1
8. Tortelduif	2
9. Ransuil	1
10. Groene specht	1
11. Grote bonte specht	1
12. Oeverwaluw	44
13. Blauwborst	11
14. Snor	1
15. Rietzanger	1
16. Bosrietzanger	3
17. Braamsluiper	2
18. Grasmus	8
19. Staartmees	1
20. Matkop	1
21. Kneu	7

De broedgevallen van de oeverwaluw hebben plaatsgevonden buiten het geïnventariseerde natuurgebied. De nesten waren verspreid over vier deelkolonies in het aangrenzende recreatiegebied. De nesten waren gegraven in zandwanden langs de in aanleg zijnde zandwinplas. De bezetting per deelkolonie was als volgt:

<i>deelkolonie nr.</i>	<i>aantal nesten</i>
1	20
2	10
3	1
4	13

De nesten in de deelkolonies 1, 2 en 3 gingen allen verloren. Kolonie 1 werd door vandalen vernield, kolonie 3 door de werkzaamheden aan de zandwinplas en de oorzaak van het verdwijnen van kolonie 2 is niet met zekerheid vastgesteld. Een aantal paren vogels van de vernielde kolonies ondernam een nieuwe broedpoging in kolonie 4, die uiteindelijk ongeveer 28 à 29 bewoonde nesten telde.

4.4.5 Overige waarnemingen broedvogels.

Nog voor het begin van het broedseizoen zijn twee karakteristieke vogels van het rietmoeras waargenomen; de roerdomp (1 exemplaar) en het baardmannetje (7 exemplaren). Tijdens het broedseizoen zijn deze soorten niet meer waargenomen. Een andere karakteristieke soort van het rietmoeras die tijdens het broedseizoen niet waargenomen is, is de bruine kiekendief. Dit is opmerkelijk, de bruine kiekendief is namelijk vanouds een zeer trouwe broedvogel in het Engelermeer geweest en is in 1991 voor het eerst niet meer als broedvogel waargenomen.

4.4.6 Waarnemingen niet-broedvogels.

Vermeldenswaard zijn 2 waarnemingen van grutto's op een slaappleaats aan de oostelijke oever van het Engelermeer. Op 9 april ging het om 15 exemplaren en op 13 mei om 2 exemplaren.

4.5 Vogelinventarisatie in 1995

In 1995 werd door de heer Frank Sonnenberg, boswachter van het Staatsbosbeheer, tijdens 10 teldagen een inventarisatie gemaakt van de vogels in het gebied. Hij inventariseerde een gedeelte van het Engelermeer en merkte op dat de soortenlijst onvolledig was. De telmethode die hij hierbij gebruikte, is conform de "territorium kartering". De volgende vogels werden door hem geïnventariseerd. Het betrof totaal 82 soorten vogels.

Dodaars	Fuut	Aalscholver	Blauwe reiger
Knobbelzwaan	Kleine zwaan	Canadese gans	Nijlgans
Bergeend	Smient	Krakeend	Wintertaling
Wilde eend	Pijlstaart	Slobeend	Tafeleend
Kuifeend	Bruine kiekendief	Havik	Sperwer
Buizerd	Torenavalk	Boomvalk	Patrijs
Fazant	Waterral	Waterhoen	Meerkoet
Scholekster	Kievit	Watersnip	Grutto
Wulp	Tureluur	Oeverloper	Kokmeeuw
Zilvermeeuw	Holenduif	Houtduif	Koekoek
Ransuil	IJsvogel	Groene specht	Zwarte specht
Grote bonte specht	Veldleeuwerik	Oeverzwaluw	Boerenzwaluw
Huiszwaluw	Graspieper	Witte kwikstaart	Winterkoning
Heggenmus	Roodborst	Blauwborst	Merel
Kramsvogel	Zanglijster	Grote lijster	Sprinkhaanrietzanger
Rietzanger	Kleine karekiet	Grasmus	Zwartkop
Tijftjaf	Fitis	Staartmees	Kuifmees
Pimpelmees	Koolmees	Wielewaal	Vlaamse gaai
Ekster	Kauw	Roek	Zwarte kraai
Spreeuw	Huismus	Ringmus	Vink
Sijs	Rietgors		

4.6 Vogelinventarisaties door de heer Bert Verschuren

Van september 1995 tot augustus 1996 werd door de heer Verschuren een aanvullende vierseizoenen inventarisatie verricht. Hierin wordt melding gemaakt, niet alleen van waarnemingen van deze inventarisaties, maar ook van waarnemingen vanaf 1985 tot heden, en dan specifiek de extra waargenomen en bijzondere soorten ten opzichte van de inventarisatie van de heer Sonnenberg (zie vorige paragraaf). De aanvullende informatie wordt hierna weergegeven.

Er zijn een aantal zeer bijzondere vogelsoorten bij.

Regelmatig vertoevende wintergasten waren:

- Roerdomp: wellicht iedere winter aanwezig. (1995-1996 met minstens 3 exemplaren), laatste waarneming: 27 december 2000.
- wilde Zwaan;
- Kolgans;

Bij koud en sneeuwrijk winterweer:

- Rietgans: op en rondom de zandwinplas;
- geoorde Fuut;
- Non;
- Brilduiker;
- bij strenge winters: grote Zaagbek;
- Koperwiek en;
- Goudhaan.

In de trektijd vrijwel jaarlijks bezoek van:

- Tapuit;
- Paap en;
- gele Kwikstaart.

Overige:

- Witgat: jaargast, in klein aantal aanwezig tussen juli en mei;
- Visdief: vaak familiegewijs jagend in juli en augustus;
- Zomertortel: jaarlijks broedend met 1 tot 3 koppels;
- Nachtegaal: broedvogel in variërend aantal op wisselende locaties;
- Tuinfluiter en Bosrietzanger: vrij talrijke broedvogels;
- Kneu: met kleine kolonie broedend in braamstruweel.

Incidenteel waargenomen soorten waren:

- Roodhalsfuut;
- Lepelaar;
- Smelleken;
- Wespendif (april 1997 maar liefst 7 exemplaren tegelijk!);
- Visarend;
- Strandloper bonte;
- Strandloper kleine;

- Groenpootruiter;
- zwarte Ruiter;
- Kempphaan;
- Bok;
- zwarte Stern;
- gekraagde Roodstaart;
- Braamsluiper en;
- Putter (vooral in de winter).

5. Veranderingen na de grootschalige ruilverkaveling

De volgende activiteiten hebben het Engelermeer en de biotoop in de laatste vijftig jaar ingrijpend gewijzigd:

- de grootschalige ruilverkaveling;
- de aanleg van de wijk "de Kruiskamp";
- de bouw van het industrieterrein "de Rietvelden" in het Bosscheveld;
- de aanleg van de snelweg A59;
- de aanleg van het industrieterrein "de Vutter"
- de nieuwe wijken van Engelen;
- de verandering van de grondwaterstanden en de verminderde kwaliteit van het (oppervlakte)water en;
- de grootschalige ontgrondingen.

Ook de wijk "de Haverleij", die nu wordt aangelegd, zal de biotoop en het voorkomen van bepaalde vogelsoorten aanzienlijk veranderen. In het gebied wordt een aantal "kastelen" en een "slot" aangelegd. De aanleg van een golfbaan is inmiddels gestart en aangrenzend aan het Engelermeer is de aanleg van rietlanden voorzien. De wijk wordt ingericht als een groot "landschapspark" met veel bomen. Er wordt een stadsrandbos aangelegd en er zijn veel waterpartijen gepland. Een groot deel van de polder, waarin in de winterperiode grote aantallen ganzen en zwanen hun rustplaats vonden, is hiervoor opgeofferd. De vogels zijn naar elders uitgeweken.

6. Conclusie

Het gebied rondom het Engelermeer onderging in de laatste vijftig jaren enorme veranderingen. De omgeving werd van een drassige polder, als overstromingsgebied van de Maas en een aantal Brabantse beken, met een grote rust, een woon- en werkgebied met veel drukte.

De avifauna, gemeten in aantallen zeldzame soorten vogels heeft hieronder te lijden gehad. De zeldzame vogels waren vroeger vele malen talrijker dan vandaag de dag.

Door de aanleg van de wijk "de Haverley" wordt het gebied als het ware omklemd en heeft het Engelermeer alleen nog een open gebied naar het westen. Overigens biedt de aanleg van de wijk weer ander vogelsoorten de ruimte, als de plannen conform de levensvoorwaarden van die vogels worden uitgevoerd (aanleg rietlanden en bossen). De zeldzame vogelsoorten zullen echter niet meer terugkeren. Zij zijn gedwongen de nog resterende rustige gebieden op te zoeken.

Ook de grootschalige verdergaande ontgronding en de toenemende recreatiedruk zal invloed hebben. Meer water zal met name watervogels aantrekken. De toenemende recreatiedruk zal extra verstoring met zich meebrengen.

Binnen het gebied dient gezorgd te worden voor een aantal grote rustgebieden. Met name de rietlanden en een aantal oevers dienen ontoegankelijk te worden gemaakt of te blijven. Tevens dient gecontroleerd te worden dat geen nachtvisserij plaatsvindt, honden worden aangelijnd en de water- en landrecreatie uit de omgeving van de rustgebieden blijft. Ook de invloed van ballonnen dient niet te worden onderschat. Veel vogels ervaren deze "grote vogel" als een bedreiging en vluchten weg.

7. Tot slot

Ik hoop met dit artikel een bijdrage te hebben geleverd tot meer inzicht in het verleden en heden van het Engelermeer en aangetoond te hebben dat het terrein, met name op ornithologisch gebied, nog steeds hoge natuurwaarden kent en aantrekkingskracht op vogels heeft, te midden van alle drukte.

Bert van Opzeeland
april 2001
073-5113213

Met speciale dank aan:

- Dré Teunissen, entomoloog, Vlijmen;
- Bert Verschuren, ornitholoog, 's-Hertogenbosch;
- Hans Vink, archivaris Staatsbosbeheer, Zeist;
- Rob de Vrind, bioloog, 's-Hertogenbosch.

ADVERTEERDERS

Het verschil
tussen een bloem en onkruid
is een oordeel

Wilma Beard

gedip. kruidengeneeskundige
Bach remedies

Consult volgens afspraak
Meidoornstr. 17, 5253 EA, Nieuwkuijk
Tel: 073-5115228

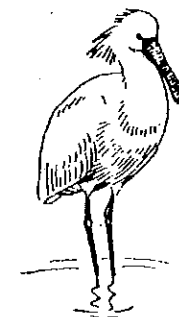
VAN DIJK

interieurs

Van Dijk Interieurs
van Schijndersstraat 19
5154 PE Elstout
gemeente Heusden
Tel (0418) 320355
Fax (0418) 320356

Uw adres voor:

- Schuifdeuren
- Draaideuren
- Badmeubelen
- Keukens
- Winkelinrichtingen
- Kantoormeubelen

DE WAAL OPTIEK

GROTESTRAAT 122 5151 BN DRUNEN TEL. 0416-374280
brillen · contactlenzen · oogmeting

Van Herpt

LEKKERS OP Z'N BEST

Beemsterkaas

Salades

Fijne Vleeswaren

Noten & Bonbons

Brood & Banket

Zuidvruchten

Paté's

Reform & Dieet

Van Herpt Specialiteiten/Reform
Grotestraat 134, 5151 BN Drunen
tel. 0416-372497